

Wystawa »Europa w rodzinie. Ziemiaństwo polskie w XX w.«

Witold Lutosławski, Józef Czapski, Witold Gombrowicz i rotmistrz Witold Pilecki to słynne osobowości dwudziestowiecznej historii Polski i Europy. Co łączy tak różne postaci? Pochodziły one z rodzin ziemiańskich, których styl życia oparty był na określonych tradycyjnych wartościach. „Wyższe urodzenie pociąga za sobą przede wszystkim większe obowiązki, a nie tylko przywileje”, pisał w 1939r. Wincenty Lutosławski. Ziemianie pełnili często rolę lokalnych liderów społecznych, przyczyniając się do rozwoju gospodarczego i kulturalnego swoich regionów.

Projekt wystawienniczy Instytutu Pamięci Narodowej i Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego EUROPA W RODZINIE. ZIEMIAŃSTWO POLSKIE W XX WIEKU opowiada o zniszczeniu tej grupy społecznej w latach 1939–1945 przez totalitaryzmy nazistowski i sowiecki, o jej wywłaszczeniu przez komunistyczny system władzy i rozproszeniu ziemiańskich rodzin po całym świecie. Autorzy chcą pokazać zbiorowy portret ziemian, przybliżyć historii konkretnych rodzin, aby każdy mógł zastanowić się nad stratą, jaka nastąpiła wraz z likwidacją tej warstwy społecznej.

Koncepcja plastyczna:

Danuta Słomczyńska (Pracownia Projektowa Ptasia 30)

Kurator wystawy: dr Agnieszka Łuczak (Naczelnik Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej Instytutu Pamięci Narodowej, Oddział w Poznaniu)

Współpraca: Marcin Schirmer (Polskie Towarzystwo Ziemiańskie)

Konsultacja naukowa: prof. dr hab. Andrzej Kwilecki

Recenzenci: dr Łukasz Lubicz-Łapiński, Sławomir Stępień

Z recenzji wystawy prof. dr. hab. Andrzeja Kwileckiego:

„Wystawa »Europa w rodzinie. Ziemiaństwo polskie w XX w.« [...] stanie się niewątpliwie wydarzeniem kulturalnym 2015 r. Spodziewam się dużego zainteresowania ze strony społeczeństwa. Warto przy okazji tej wystawy przypomnieć, że w ubiegłym stuleciu, w 1929 r., dla uczczenia 10. rocznicy odzyskania przed Polskę niepodległości, urządzono w Poznaniu Powszechną Wystawę Krajową (zwaną potocznie PeWuKą) z osobną ekspozycją poświęconą ziemianom i ziemiankom. Wspominam popularną PeWuKę dlatego, że stanowiła najdonioślejsze wydarzenie w życiu środowisk ziemiańskich w całym okresie II Rzeczypospolitej: uwydatniła zasługi ziemian dla ochrony polskości w okresie zaborów i następnie dla odrodzenia państwa polskiego po I wojnie światowej; przekonywała władzę państwową o znaczeniu wielkich majątków ziemskich dla gospodarki; pokazała, że w środowisku ziemian drzemie niemały potencjał organizacyjny, a wielu przedstawicieli ma ambicje oddziaływania na kraj i społeczeństwo. I stała się wielkim spotkaniem ziemian przybywających z całego kraju.

W okresie między wystawą 1929 r. i wystawą 2015 r. nastąpiły w naszym kraju tragiczne dla ziemian wydarzenia i zmiany. Najpierw powstały trudności i straty wywołane światowym

kryzysem gospodarczym lat 1929–1934; następnie w czasie II wojny światowej ziemiaństwo poddane zostało prześladowaniom i polityce zagłady stosowanej przez obu zaborców. Po wojnie, w Polsce Ludowej, brutalnie usuwano ziemian z dworów oraz konfiskowano majątki.

Wystawa »Europa w rodzinie...« uwzględnia zmienione warunki historyczne. Osoby zwiedzające będą poruszone nie tylko dramatyzmem sytuacji i losów, ale także odpornością ziemian na życiowe trudności, zdolnością do przystosowywania się, utrzymywaniem więzi rodzinnej w sytuacji rozproszenia terytorialnego.

W tym miejscu narzuca się wprost, aby przytoczyć zdanie klasyka polskiej socjologii sprzed przeszło stu lat, Ludwika Gumplowicza, że adaptacja jest najważniejszym procesem społecznym obejmującym grupy ludzi i indywidualia.

Owe zdolności przystosowawcze ziemian polskich XX w. można dzisiaj oceniać jako rezultat systemu wychowawczego panującego w dworach i pałacach, opartego na stałym rytmie życia, dyscyplinie, kultywowaniu tradycji, szacunku dla wiedzy, wdrażaniu regularnego wykonywania obowiązków. Myślę, że materiał zgromadzony na wystawie skłoni niejednego z gości zwiedzających do własnych refleksji i do udziału w dyskusjach na temat charakterystycznych cech społecznych ziemiaństwa polskiego.

W zakończeniu tych uwag wymienię jeszcze jedną doniosłą funkcję społeczną pełnioną przez wystawę »Europa w rodzinie...«: przedstawiając nowe fakty z życia ziemiaństwa, wystawa poszerza naszą wiedzę, a ukazując bogactwo i różnorodność tych faktów, pobudza wyobraźnię i skłania do stawiania nowych pytań i formułowania nowych zagadnień”.